

Kukuljica, M. *Zaštita i restauracija filmskog gradiva*. Zagreb : Hrvatski državni arhiv, 2004. 341 str.

Autor, Mato Kukuljica, u sedmom svesku niza *Prilozi za povijest hrvatskog filma i kinematografije* u izdanju Hrvatskoga državnog arhiva, sažeo je svoju cjelokupnu profesionalnu djelatnost na području zaštite i restauriranja filmskoga gradiva. Radi se o svojevrsnom udžbeniku koji će nesumnjivo poslužiti kao vrijedno štivo stručnjacima, ali i početnicima u tom području budući da nas autor metodički vodi kroz povijest nastanka i uporabe filma kao medija, proces proizvodnje filmske vrpce, dajući uvid u njegovu kemijsku strukturu i moguće procese uvjetovane vremenom i okolinom kako bi se mogla sagledati bit zaštite, restauriranja i pohrane tog osjetljivoga gradiva.

Knjiga, uz predgovor i uvodne napomene, sadrži dvanaest poglavlja te sažetak, popis literature, izvora i dokumentacije, te popis filmskih arhivskih ustanova spomenutih u knjizi, kazalo osoba i kazalo filmova.

U prvom poglavlju, *Prve ideje o potrebi čuvanja filmskog gradiva i osnivanje filmskih arhiva*, autor ističe važnost pohranjivanja filmskoga gradiva u svrhu zaštite, koje se kod nas uvodi osnivanjem Hrvatske kinoteke 1979. na temelju Zakona o kinematografiji iz 1976. Nadalje, riječ je o osnivanju velikih nacionalnih filmskih arhiva i Međunarodnog udruženja filmskih arhiva (*Federation Internationale des Archives du film*: FIAF). Temeljni je zadatak filmskih arhiva i filmskih arhivista trajna pohrana filmskoga gradiva u svim izvornim oblicima, formatima, podlogama. U drugom poglavlju, *Pregled razvitka kinematografskog medija (filma)*, autor opširno opisuje nastanak i razvitak filmske tehnologije – od prvih pokušaja izrade filmske vrpce i pojave filmske vrpce u bojama do stvaranja prvih zvučnih zapisa.

U trećem se poglavlju, *Osnovne karakteristike filmske vrpce*, izlažu i analiziraju podaci i saznanja iz suvremenih znanstvenih istraživanja. Činjenica je da bez temeljnog poznavanja nastanka, razvitka i osnovnih značajki filmske vrpce, filmski arhivisti i filmski restauratori ne mogu poduzimati djelotvorne i primjerene mjere zaštite i restauriranja filmskoga gradiva. Autor nas provodi kroz značenja riječi film, filmska vrpca i opisuje svojstva emulzija od kojih se film sastoji. Cilj je osigurati što bolju postojanost filmske vrpce. Svojstva poput otpornosti na mehanička oštećenja i prozirnost nisu u potpunosti zadovoljila potrebe prikazivanja jer je filmska vrpca i dalje podložna mehaničkim oštećenjima, tj. ogrebotinama, savijanju, skupljanju, a s vremenom gubi i neka osnovna svojstva, npr. elastičnost. Loši uvjeti čuvanja – povišena vlaga i temperature, mogu dovesti do odvajanja emulzije od ostalih slojeva, pojave gljivica, raspada želatine i slično.

U četvrtom poglavlju, *Identifikacija filmskog gradiva*, autor nas upoznaje s postupkom koji svaki filmski arhivist mora poznavati pri preuzimanju, obradi i provođenju određenih mjera zaštite (restauriranju). Postupak identifikacije filmskoga gradiva zahtijeva veliko iskustvo, znanje o arhiviranju filma, poznavanje svjetske i nacionalne povijesti filma, filmske tehnologije i laboratorijskih postupaka u pojedinim fazama razvitka tog medija.

Peto poglavlje, *Metode i mjere zaštite filmskog gradiva*, govori o primarnim i preventivnim metodama zaštite filmskoga gradiva – uvjetima čuvanja i trajne pohrane, identifikaciji filmskoga gradiva i izradbi sigurnosnih kopija. Daje na znanje da je cilj svih mjera zaštite filmskoga gradiva trajno zaštititi i na primjeren način pohraniti izvorne negative slikovnog i zvučnog zapisa filmskog djela, po potrebi ga

restaurirati i u takvom stanju trajno čuvati. Osiguranje primjerenih uvjeta pohrane filmskoga gradiva, stalni nadzor temperature i vlage, uz preventivne mjere zaštite, izradba sigurnosnih kopija, pravodobna izradba zamjenskog izvornoga gradiva, produžava trajnost filmske vrpce 100-150 godina.

U šestom poglavlju, *Zaštita i restauracija filmskog gradiva*, autor naglašava da filmsko gradivo, kao i pojedinačno filmsko djelo, nosi sa sobom specifične probleme. Stoga ih je važno točno identificirati i donijeti odluku o postupku jer je pojedino filmsko gradivo često u takvome fizičkom stanju da se mora pravodobno restaurirati. Kada spominje najčešći i osnovni oblik zaštite i restauriranja filmskoga gradiva, autor naglašava izradbu filmske kopije bez intervencija, osim razvijanja i kopiranja. Uz to, spominje i zaštitu i restauriranje filmskoga gradiva za trajnu pohranu, odnosno izradbu kopije koja bi trebala odgovarati svojstvima izvornog negativa.

U sedmom poglavlju, *Rekonstrukcija filmskog gradiva*, obrazlaže se važnost materijalnih i nematerijalnih podataka pri rekonstrukciji filma. Materijalni podaci odnose se na fizički prepoznatljiva, opipljiva svojstva filmskoga gradiva, a nematerijalni na učinak koji ostavljaju na gledatelje (estetski dojmovi, osjećaj ugone, straha, boli, lijepog, ružnog, neočekivanog). Obje su skupine podataka važne u rekonstrukciji filmskog djela. Stoga je temeljna namjena rekonstrukcije ponovno uspostaviti kontinuitet filmskog djela.

U osmom poglavlju, *Nove elektronske tehnologije – pomoć u restauriranju filmskog gradiva*, autor nas navodi na činjenicu da se, sa stajališta filmske arhivistike, u zaštiti filmskoga gradiva moraju primijeniti sve dostupne mjere, metode i novi mediji, a sve u cilju provođenja pravodobne zaštite filmskoga gradiva, sustavnog provođenja preventivnih mjera zaštite i osiguranja optimalnih uvjeta dugotrajne pohrane pokretnih slika. Osim provođenja mjera zaštite i restauriranja filmskoga gradiva, filmski arhivisti nalaze se pred novim zadacima: međusobno povezati filmski medij i digitalnu tehnologiju. Autor naglašava i značenje obrazovanja filmskih arhivista u području digitalne tehnologije kako bi ovladali elektroničkim medijima koji proširuju tradicionalne metode restauriranja i zaštite filmskoga gradiva.

U devetom poglavlju, *Projekt zaštite, restauracije i rekonstrukcije nacionalne filmske zbirke*, autor prikazuje kako je Hrvatska kinoteka započela s prikupljanjem i sustavnim preuzimanjem filmskoga gradiva od producenata i distributera, te ističe bit pohrane (preuzimanja), zaštite i restauriranja filmskoga gradiva, odnosno o čemu je potrebno voditi brigu pri restauriranju (vrsti filmskoga gradiva, vrsti podloge, kemijskom sastavu, trajnosti, osjetljivosti na vlagu i temperaturu). Iznosi se i činjenica o neriješenim prostornim uvjetima za trajnu pohranu filmskoga gradiva u Hrvatskoj kinoteci.

U desetom poglavlju, *Projekt cjelovite zaštite i restauracije nacionalne filmske zbirke (1995-2015)*, autor obrazlaže projekt koji je nastao nakon uvida u sačuvano filmsko gradivo pohranjeno u Hrvatskoj kinoteci i producentskim tvrtkama. Utvrđeno je fizičko stanje svih dostupnih izvornih negativa, zamjenskog izvornoga gradiva i kopija dugometražnih igranih, animiranih i dokumentarnih filmova snimljenih u razdoblju od 1954. do 1988.

U pojedinačnim primjerima cjelovite zaštite i restauriranja filmskoga gradiva daje se potpuni uvid i podaci o utvrđivanju metoda identifikacije fizičkog stanja filmskoga gradiva i odgovarajućim laboratorijskim postupcima. Naveden je niz

teškoća u restauriranju raznovrsnih oštećenja filmskoga gradiva nastalih zbog neodgovarajuće pohrane i nepoštivanja standarda u korištenju izvornoga filmskoga gradiva. Precizno se mogu sagledati mogućnosti, ali i ograničenja metode restauriranja, ovisno o stupnju oštećenja izvornoga filmskoga gradiva.

U jedanaestom poglavlju, *Teorijska i praktična pitanja restauracije i rekonstrukcije filmskog gradiva*, autor nas upoznaje s teorijskim stajalištima o restauraciji i rekonstrukciji filmskoga gradiva, za koja su indikativna dva simpozija održana u Pragu 1996. i u Strasbourgu 1998. Rasprave na tim simpozijima ukazale su da mnogi stručnjaci i znanstvenici još uvijek dovode u pitanje značenje audiovizualnog nasljeđa i novih tehnologija u zaštiti filmskoga gradiva. Nadalje, iznose se značajke i cilj restauracije filmskoga gradiva, kao i potreba za cjelovitom dokumentacijom i laboratorijskom obradom kao preduvjetom uspješne zaštite i restauracije filmskoga gradiva.

U dvanaestom poglavlju, *Etički kodeks o zaštiti i restauraciji filmskog gradiva*, autor razmatra *Etički kodeks arhivista* iz 1996. i *Etički kodeks filmskih arhiva* iz 1998., ukazujući na potrebu utvrđivanja osnovnih moralnih načela u vezi s korištenjem, čuvanjem, trajnom pohranom, integritetom arhivskoga i filmskoga gradiva; otvaranja arhivskih ustanova i omogućivanja dostupnosti arhivskoga gradiva; izrade i postojanosti etičkog kodeksa koji bi definirao ulogu filmskih arhiva i njihove moralne i stručne obveze u zaštiti i restauraciji filmskoga gradiva. Također, autor iznosi primjedbe na Etički kodeks filmskih arhiva i prijedlog za Etički kodeks u zaštiti i restauraciji filmskoga gradiva s obzirom na pojavu novih tehnologija i metoda u zaštiti, restauriranju i rekonstrukciji filmskoga gradiva.

Kroz dvanaest poglavlja ove knjige Mato Kukuljica nas uvodi u područje zaštite filmskoga gradiva, značajnog u području kulturnog nasljeđa i hrvatske baštine. Ističe opravdanu vrijednost filmskog arhivskoga gradiva i stručnjake koji u ovom području istinski i s odgovornošću doprinose njegovu postojanju. Zaključit ćemo ovaj prikaz riječima autora: »Život filmskog djela vrlo je kratak i traje od šest mjeseci do godinu dana. Počinje s prikazivanjem na festivalima, zatim eksploatacijom na malom filmskom tržištu i eventualno prodajom za neku stranu televiziju. Za dugi život filmskog djela brinu se jedino filmski arhivi koji putem retrospektivnih programa, razmjenom programa s drugim zemljama, zaštitom, restauracijom i na taj način stvaranjem mogućnosti prikazivanja obnovljenih filmskih djela produžuju život filma desetljećima. Njihovo je osnovno stajalište sačuvati izvorno filmsko gradivo zauvijek.«

Martina Kelava